

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД СІМЕЙ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави особливого значення набуває проблема розвитку та зміцнення сім'ї як основного осередку виховання підростаючого покоління, оскільки за офіційними даними в Україні розпадається кожна друга сім'я — кількість розлучень по країні в цілому сягає 60 %. Україна за розлученнями посідає третє місце у світі. Це є причиною зниження відповідальності частини батьків за виховання власних дітей. Соціальний супровід сприяє створенню умов для ліквідації причин сімейного неблагополуччя, допомагає сім'ям подолати проблеми з якими вони стикаються в повсякденному житті та повноцінно виконувати свої обов'язки і функції.

Метою статті є визначення мети, завдань, принципів, змісту соціального супроводу сімей, які опинились в складних життєвих ситуаціях.

Аналіз наукових досягнень із цієї проблеми. Аналіз наукової літератури, результатів досліджень останніх років визначає тенденцію розробки та впровадження нових методів допомоги сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Теоретичні підходи до соціальної роботи з різними типами сімей висвітлено у наукових дослідженнях А.Й. Капської, І.Д. Звереві, Т.Ф.Алексєєнко, І.М. Трубавіної, А.І. Антонової, М.С. Мацьковського, В.І.Медкової, А.Г. Харчевої; технології соціальної роботи з різними типами клієнтів Н.В. Задерико, Ю.Й. Поліщука, Р.Х. Вайнола. Однак специфіка організації соціальної роботи та соціального супроводу з неблагополучними сім'ями, недостатньо висвітлена в психолого-педагогічній науці і потребує подальшого вивчення.

Дослідження неблагополучної сім'ї, як соціальної групи займалися А.І.Антонова, О.Г.Антонова-Турченко, В.А.Балцевич, С.Н.Бурова, А.К.Воднева, В.П.Левкович, М.С.Мацьковський, В.І.Медкова, Г.М.Миньковський, В.М.Оржеховська, Г.В.Святненко, А.Г.Харчева, В.И.Шилова, Ю.М. Якубова та ін. У контексті здійсненого дослідження варто зауважити, основна увага науковців у процесі вивченні неблагополучних сімей приділялася неповним сім'ям та таким, де батьки зловживали алкоголем, вели аморальний спосіб життя або вживали наркотики. Останніми роками фахівці почали звертати увагу на педагогічно неспроможні і конфліктні сім'ї, підкреслюючи, що всі виділені види таких сімей об'єднує те, що вони так чи інакше сприяють протиправній поведінці неповнолітніх. Проте, підлітки-правопорушники бувають і вихідцями із цілком благополучних, на перший погляд, сімей. Таким чином, зовнішнє або формальне благополуччя ще не гарантує адекватного вимогам суспільства виконання родинною своїх функцій. Сімейне благополуччя, як і благополуччя, може бути формальним та змістовним. У формально неблагополучних сім'ях всі негативні явища гасяться за допомогою внутрішньої компенсації, що не створює соціально небезпечних наслідків. У випадку змістовного благополуччя має місце яскраво виражена дисфункційність сім'ї, яка породжує різні види девіантної поведінки у її членів, в першу чергу, дітей. Отже існує необхідність виділяти і вивчати дисфункціональну сім'ю. При цьому дослідження зосереджується не на певному виді благополуччя, а на комплексі чинників, які призводять до невиконання або неефективного виконання сім'єю низки функцій на рівні групи і суспільства, що зумовлює дестабілізацію останнього.

Виклад основного матеріалу. Сім'я – перший життєвий простір у житті кожної людини. Розглядаючи сім'ю як фактор соціалізації особистості, слід пам'ятати, що вона може здійснювати негативний вплив на своїх членів, зокрема дітей. А це можливо, якщо сім'я неблагополучна, у ній спостерігаються негативні явища: конфлікти, насилля, алкоголізм батьків тощо.

Кожна сім'я має свої особливості й відповідно, потребує різних видів допомоги, застосування форм і методів роботи, залежно від індивідуальних потреб сім'ї.

Сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах (неблагополучна сім'я) – це сім'ї, які в силу тих чи інших обставин повністю, або частково втратили свої виховні можливості, якісні стосунки внаслідок чого складаються несприятливі умови для виховання дитини [4;274с.].

Якщо говорити про причини виникнення таких сімей, то і тут не все так просто, як може показатися на перший погляд. Різкі зміни в економіці, політику і соціальній сфері в Україні негативно відбилися не тільки на матеріальній стороні родини, але і на взаєминах між її

членами, і насамперед між батьками та дітьми. По-перше, збільшився розрив між життєвими цінностями різних поколінь. По-друге, зріс рівень вимог з боку батьків до своїх дітей в умовах різнорівневого навчання в освітніх школах, гімназіях, ліцеях; і нарешті, по-третє, спостерігається вплив завищених соціальних вимог.

Конфліктні сім'ї, найпоширеніші серед неблагополучних, складають близько 60 % від загальної кількості. Результатом постійних скандалів стає поступове руйнування сім'ї, утрата позитивних емоцій і почуття відповідальності за дітей [7].

Соціальний супровід — це довготривала, різноманітна допомога різним типам неблагополучних сімей, яка спрямована на створення умов для ліквідації причин неблагополуччя (чи їх можливої компенсації), форсування формування здатності сім'ї самій розв'язувати її проблеми, долати труднощі, виконувати функції, реалізовувати свій соціальний і виховний потенціал, права в суспільстві; корекцію і покращення внутрішньо-сімейних стосунків, стосунків сім'ї із мікро- і макросередовищем [7].

Мета соціального супроводу – поліпшення життєвої ситуації, мінімізація негативних наслідків чи навіть повне розв'язання проблем отримувача/отримувачів послуг. Соціальний супровід передбачає:

- здійснення соціальної допомоги, надання соціальних послуг та соціальної реабілітації відповідно до потреб особистості та характеру самих проблем;
- соціальне виховання, що включає створення умов та проведення заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння загально-людських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування соціально-позитивних ціннісних орієнтацій;
- психологічну, соціальну та юридичну підтримку, призначенням якої є надання професійної посередницької допомоги у розв'язанні різноманітних проблем;
- консультування, у процесі якого виявляються основні напрями подолання складних життєвих обставин;
- збереження, підтримка і захист здоров'я сім'ї чи особи, сприяння у досягненні поставленої мети і розкритті їх внутрішнього потенціалу тощо. У процесі здійснення соціального супроводу соціальний центр для сім'ї, дітей та молоді надає:

– інформаційні послуги: надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги), а саме: про види соціальних виплат (якщо сім'я або особа має на них право відповідно до чинного законодавства); надання контактів служб або установ, куди необхідно звернутися по відповідну допомогу; про заклади, які можуть надати послуги, умови отримання соціальних послуг тощо;

– психологічні послуги: психологічна діагностика, спрямована на виявлення соціально-психологічних характеристик особистості; надання консультацій з питань психологічного здоров'я та поліпшення взаємин з навколишнім середовищем; обговорення проблем та надання порад з розв'язання соціальних та психологічних проблем; навчання долати труднощі та конфлікти з оточенням; сприяння в запобіганні виникненню непорозумінь та конфліктів між членами сім'ї; організація та координація психотерапевтичних груп та груп взаємодопомоги; психологічна корекція та психологічна реабілітація;

– соціально-педагогічні послуги: планування спільно із сім'єю чи особою заходів та дій щодо усунення причин, які спричинили складні життєві обставини, моніторинг виконання запланованих дій; виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів членів родини; просвітницька робота щодо всебічного і гармонійного розвитку дитини; особливостей розвитку сім'ї та сімейних стосунків; навчання батьків ефективним методам виховання, мобілізації власних ресурсів сім'ї для вирішення проблем надалі; допомога батькам у розв'язанні конфліктних ситуацій сімейного виховання; здійснення моніторингу захисту дитини від жорстокого поводження та насильства; педагогічне консультування з питань розв'язання педагогічних проблем сім'ї та її членів; влаштування дитини в клуб, секцію, гурток тощо;

– соціально-медичні послуги: посередництво в здійсненні профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів; консультації з питань збереження і зміцнення здоров'я; формування ідеології здорового способу життя й подолання шкідливих звичок; формування сексуальної культури і навичок захищених статевих відносин; профілактика туберкульозу, венеричних захворювань, ВІЛ/СНІДу; сприяння в підтримці та охороні здоров'я тощо;

– юридичні послуги: надання консультацій з питань чинного законодавства, гарантій та пільг; здійснення захисту прав та інтересів сім'ї чи особи; захист прав дитини;

– соціально-економічні послуги: допомога в залученні додаткових ресурсів для задоволення матеріальних інтересів і потреб сімей чи осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі сприяння у наданні натуральної допомоги (забезпечення одягом та взуттям тощо); допомога в оздоровленні, сприяння в отриманні державних соціальних допомог, у наданні грошової допомоги, а також допомоги у вигляді грошових компенсацій; інформування з питань працевлаштування та сприяння цьому, навчання; посередництво в наданні гуманітарної допомоги [7] тощо.

На даний час соціальний супровід, як модель цілеспрямованої комплексної соціальної допомоги сім'ям, які потрапили в складні життєві обставини набула широкого значення. Соціальний супровід забезпечує надання своєчасної допомоги (негайні заходи для подолання життєвих труднощів), здійснює комплекс заходів, спрямованих на вихід сім'ї із складної життєвої обставини, наслідки яких вона не в змозі подолати самотійно за допомогою наявних засобів та можливостей, створює умови для самотійного подолання та розв'язання труднощів, забезпечення та підвищення соціального статусу таких сімей.

Висновки. Отже, сім'я, яка опинилася в складних життєвих обставинах – це сім'я з низьким соціальним статусом, яка не справляється з покладеними на неї функціями, її адаптивні здібності істотно знижено, процес сімейного виховання протікає з великими труднощами, повільно, з повільними результатами. Нашу роботу ми присвятили соціальному супроводу сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах тому, що діяльність соціальних працівників допоможе створити необхідні умови для оптимального функціонування сім'ї та розвитку дитини. Вчені, котрі досліджували неблагополучні сім'ї виділяють різні типи, види, критерії та класифікації таких сімей за допомогою яких ми детальніше змогли ознайомитися з основними їхніми проблемами. І саме соціальний супровід допоможе нам вирішити ці проблеми з якими будуть зустрічатися такі сім'ї. Соціальний супровід — це довготривала, різноманітна допомога різним типам неблагополучних сімей, яка спрямована на створення умов для ліквідації причин неблагополуччя (чи їх можливої компенсації), форсування формування здатності сім'ї самій розв'язувати її проблеми, долати труднощі, виконувати функції, реалізовувати свій соціальний і виховний потенціал, права в суспільстві; корекцію і покращення внутрішньо-сімейних стосунків, стосунків сім'ї із мікро- і макросередовищем. Він розпочинається на підставі результатів соціального інспектування та інформації, що підтверджує наявність складної життєвої обставини після рішення дорадчого органу про взяття сім'ї чи особи під соціальний супровід. Без рішення дорадчого органу сім'ю або особу може бути взято під соціальний супровід за особистим зверненням сім'ї або особи та в разі письмової відмови від винесення їхнього питання на розгляд дорадчого органу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гакава Г. Характеристика основних об'єктів соціально-педагогічної діяльності. Г. Гакава – 2008. – № 12. – С. 45-49.
1. Батищева Г. О. Музикотерапія як метод психокорекції / Г. О. Батищева // Профілактика і терапія засобами мистецтва. – К., 1996. – С. 48–52.
2. Гордійчук І.В. Організація діяльності клубів для дітей та молоді, що мають функціональні обмеження / І.В. Гордійчук // Соціальна реабілітація молоді з обмеженою дієздатністю. – К. 2000. – С. 28–47.
3. Дивицина Н.Ф. Соціальна робота з неблагополучними дітьми і підлітками. Конспект лекцій. / Н.Ф.Дивицина – Ростов на Дону.: Бином, 2005-274с.
4. Пилипенко О. І. Образотворча терапія як метод соціально-профілактичної роботи / О. І. Пилипенко // Профілактика і терапія засобами мистецтва. – К., 1996. – С. 16– 19.
5. Рондяк Л. Я. – ваша дитина. Практична педагогіка для батьків та вчителів / Л. Я. Рондяк. – Дрогобич. : Коло, 2002. – 152 с.
6. <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>://HYPERLINK
<http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"zakonHYPERLINK <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>".HYPERLINK <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"nauHYPERLINK
<http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>".HYPERLINK <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"uaHYPERLINK
<http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"HYPERLINK
<http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"docHYPERLINK <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"?HYPERLINK
<http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"codeHYPERLINK
<http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"=HYPERLINK <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"zHYPERLINK <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0471-08>"0471-08

Солончук У.